



Universiteit
Leiden
The Netherlands

**Het monopolie op de strafrechtelijke waarheidsvinding.
Overwegingen over belang en risico's van private 'deskundigen'
inbreng**

Cleiren, C.P.M.; Crijns, J.H.; Meij, P.P.J. van der; Voorde, J.M. ten

Citation

Cleiren, C. P. M. (2008). Het monopolie op de strafrechtelijke waarheidsvinding. Overwegingen over belang en risico's van private 'deskundigen' inbreng. In J. H. Crijns, P. P. J. van der Meij, & J. M. ten Voorde (Eds.), *Meijers-reeks* (Vol. 145, pp. 121-138). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/15907>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/15907>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

5 | Het monopolie op de strafrechtelijke
waarheidsvinding.
Overwegingen over belang en risico's van private
'deskundigen' inbreng[■]

C.P.M. Cleiren

1 INLEIDING

De actuele kwestie over de veroordeling van mogelijk onschuldigen en/of de niet veroordeling van schuldigen kent vele kanten en vele niveau's. Men kan de problematiek toespitsen op vragen rondom de kwaliteit van het vooronderzoek, de vervolging en de beoordeling door de rechter. Ook rijst de vraag of een verdieping op het terrein van ons negatief-wettelijk bewijsstelsel en de rol van de bewijsminima en van de rechterlijke overtuiging nodig is. En eveneens belangrijk is de vraag naar de toereikendheid van mogelijkheden tot herziening. Neemt men ook de internationale dimensies mee dan kan de problematiek worden toegespitst op de kwaliteiten van ons strafrechtelijk stelsel dat zich kenmerkt door een civil law traditie en wel in een vergelijking met common law georiënteerde stelsels. De antwoorden op deze vragen kunnen niet eenvoudig worden gegeven en behoeven het nodige verdere onderzoek. Kortom, strafrechtsbeoefenaren hebben opnieuw een thema dat openingen biedt naar veel braakliggend terrein.

De overheid heeft het monopolie op de waarheidsvinding in het strafrecht.¹ Een van de aspecten die tot op heden weinig is belicht, is of en in hoeverre aan die strafrechtelijke waarheidsvinding kan en mag worden bijgedragen door private personen en instellingen en wat daarvan de voor- en nadelen zijn. Ik doel daarmee niet op het door de overheid zelf inschakelen van deskundigen of andere burgers in en ten behoeve van de waarheidsvinding, zoals in het Wetboek van Strafvordering en bijzondere wetten is voorzien, maar op private partijen die zich uit eigen beweging mengen in en rondom de justitiële waarheidsvinding.² De vraag die hierop aansluit is de vraag hoe de

■ Deze bijdrage is eerder onder dezelfde titel verschenen in *Strafblad* 2008, nr. 3, p. 272-285.

1 Deze monopoliepositie is nauw verbonden met het geweldsmonopolie en met het monopolie op vervolging, berechting en bestraffing. Evenzeer is deze monopoliepositie nauw verbonden met de inquisitoir georiënteerde procescultuur van ons strafrechtelijk vooronderzoek.

2 De particuliere recherche blijft hier buiten beschouwing omdat hun doelstelling niet primair is gelegen in het bijdragen aan justitiële waarheidsvinding. Wat betreft de particuliere recherche is inmiddels wel veel literatuur voorhanden. Zie onder meer de bijdragen in

overheid zich moet verhouden tot dit soort activiteiten en in laatste instantie of de monopoliepositie van de overheid op de waarheidsvinding in het licht van het optreden van de bedoelde private partijen aan heroverweging toe is. Deze vragen zijn in het bijzonder geïnspireerd door het optreden van particulieren in enkele actuele zaken die veel publiciteit hebben gekregen. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan de rol die Peter R. de Vries speelde in de zaak van Joran van der Sloot, de rol van Maurice de Hond en van J.E.R. Frijters in de Deventer moordzaak, de rol van de familie Derksen in de zaak van Lucia de B., de rol van diverse schrijvers (Han Israëls, Dick Gosewehr en Harrie Timmermans) in de zaak van Ina Post en de rol van J.E.R. Frijters bij de zaken waarin gebruik werd gemaakt van geurproeven. In recente herzieningsverzoeken blijkt bovendien dat de strafrechtadvocatuur zichzelf ook steeds meer een rol in de waarheidsvinding toeigent.³

Niet iedere rol van iedere private partij wordt onder de loep genomen. De bespreking wordt beperkt tot deskundigen die op eigen gezag en verantwoordelijkheid (al dan niet in dienst van een private organisatie of universiteit) onderzoek doen en/of zich kritisch uitlaten over de justitiële waarheidsvinding in het algemeen en die in concrete zaken. Bovendien worden hier slechts die private partijen als deskundigen beschouwd die zich (kunnen) laten voorstaan op bijzondere kwaliteiten en daaraan een zeker gezag ontleen, zoals wetenschappers, rechers en ex-rechers. In het navolgende worden zij aangeduid als 'deskundigen'.⁴

Het belang van het vinden van de waarheid in het strafrecht – hoe beperkt de gevonden 'waarheid' onvermijdelijk ook altijd is – staat natuurlijk volstrekt buiten kijf en wordt in deze bijdrage dan ook niet expliciet aan de orde gesteld en behandeld.⁵ Hier zal worden besproken of en zo ja welk belang private partijen kunnen dienen in relatie tot de strafrechtelijke waarheidsvinding en welke risico's daaraan zijn verbonden. In aansluiting daarop zal worden belicht of de overheid consequenties zou moeten verbinden aan die bezwaren.

Justitiële Verkenningen 2001, nr. 4 (Private opsporing) en J.D.L. Nuis e.a., *Particulier speurwerk verplicht*, Den Haag: Koninklijke Vermande 2004.

- 3 De rol die zij daarmee innemen vertoont trekken van die van hun beroepsgenoten in de meer accusatoire en adversarial common law stelsels.
- 4 Ter onderscheiding daarvan wordt in het navolgende het begrip deskundigen zonder aanhalingstekens gereserveerd voor deskundigen die worden ingeschakeld krachtens de regelingen van het Wetboek van Strafvordering.
- 5 Zie hierover uitgebreider van mijn hand 'Waarheid in het strafproces: niet tot elke prijs', in: C.P.M. Cleiren, R.H. de Bock en C.J.M. Klaassen, *Het procesrecht en de waarheidsvinding* (preadviezen Nederlandse Vereniging voor procesrecht), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2001, p. 9-31.

2 DE CONTEXT VAN HORIZONTALISERING EN VERVLECHTING VAN OVERHEID EN PARTICULIERE SECTOR

De verhouding tussen overheid en de private sector en tussen overheid en burger is al enige decennia langzaam aan het verschuiven. Deze ontwikkelingen hebben in bepaalde sectoren geleid tot privatisering van overheidstaken. Waar het de individuele burger betreft, is er sprake geweest van het terugtreden van de zorgzame en verantwoordelijke overheid. Ook de eerste drie kabinetten Balkenende propageerden de terugtrekkende overheid en volgden een beleid waarin de verantwoordelijkheid van burgers voor hun gezondheid, omgeving en veiligheid in sterke mate moest worden 'overgeheveld' naar die burger zelf. Vele particuliere initiatieven worden betrokken in en bij het overheidsbeleid en de overheid werkt bij de uitvoering van de publieke taak steeds vaker samen met particuliere organisaties en particulieren. In andere sectoren is er evenwel sprake van minder vergaande vormen van overheveling, maar soms wel van toename van samenwerking en afstemming. Aspecten van deze ontwikkelingen zijn vervat in vele studies onder zeer diverse noemers, zoals de Civil Society, Good Governance, individualisering, burgerschap, privatisering en horizontalisering.⁶

De bedoelde ontwikkelingen zijn niet aan het juridisch domein en aan het strafrecht voorbijgegaan. Als ontwikkelingen in de richting van horizontalisering kan voor het strafrecht worden gewezen op activiteiten waarbij de overheid nauw samenwerkt met particuliere organisaties of deze gelegenheid biedt om hun activiteiten af te stemmen op die van de overheid. Het tv-programma Opsporing verzocht is daarvan een mooi voorbeeld. Ook kan worden gewezen op Meld Misdaad Anoniem, het inschakelen van particuliere forensische experts(bureau's) in bijvoorbeeld fiscaal/economische zaken, alsmede op het mogelijk maken van een second opinion bij onderzoek dat werd verricht door bijvoorbeeld justitiële gerechtelijk deskundigen als het NFI en het Pieter Baancentrum. Daarnaast kunnen ook vormen van consensuele afdoening en nalevingsovereenkomsten als voorbeelden worden genoemd.

Hoewel fundamenteel ingrijpende veranderingen tot op heden binnen het strafrecht niet hebben plaatsgevonden, is de overheid wél zichtbaar alerter en responsiever geworden. We zien een zekere acceptatie van meer private inbreng in de publieke sfeer en bij strafrechtelijk georiënteerde taken, zoals bij de particuliere bewaking en beveiliging, alsmede bij particuliere recherchebureaus. De overheid laat en 'gunt' deze organisaties inmiddels hun eigen

6 In het navolgende wordt gebruik gemaakt van het begrip horizontalisering. Dit begrip sluit voor het strafrecht het meest aan bij de bedoelde ontwikkelingen. De verticale betrekking tussen overheid en burger/verdachte in het strafrecht, die het meest nadrukkelijk tot uitdrukking komt in de monopoliepositie van de overheid voor het strafrecht, wordt steeds meer doorbroken door horizontale betrekkingen van overheid tot burger/verdachte en van verdachte/dader tot slachtoffer.

‘markt’, maar tracht de kwaliteit daarvan wél te beïnvloeden en borgen via onder meer voorwaarden voor vergunningverlening en een uiterst behoedzaam gebruik van de resultaten van hun onderzoek in de strafrechtelijke setting.⁷ De rol van de burger in het strafrecht is daarnaast onder meer aan de orde bij het groeiend ideaal van democratisering en openheid van het strafrecht. In dat licht kan worden gewezen op de verhoogde belangstelling voor motivering, de persofficier en de persrechter, verbeteringen in de positie van het slachtoffer, camera’s in de rechtszaal, maar ook op de discussie rondom leken- of juryrechtspraak en op ideeën voor burgerpanels voor straftoemeting.

De maatschappelijke tendensen van horizontalisering gaan dus niet aan het strafrecht voorbij. De acties van ‘deskundigen’ rondom de strafrechtelijke waarheidsvinding waarop deze bijdrage wordt toegespitst, bevinden zich op dit speelveld van horizontalisering. Ze raken wel aan de publieke sfeer, maar hebben (nog) geen vaste plaats in het proces van publieke waarheidsvinding verworven. Ingrijpende verschuivingen ten aanzien van het monopolie van de overheid in het strafrecht blijken steeds te stuiten op hindernissen vanuit rechtstatelijk perspectief. Deze context van horizontalisering en de grenzen daarvan vanuit rechtstatelijk perspectief zijn dan ook mede bepalend voor de hiernavolgende gedachtevorming over het monopolie van de overheid op de strafrechtelijke waarheidsvinding en de rol van ‘deskundigen’.

2.1 Waarheidsvinding in het strafproces

Het strafproces is primair gericht op het vinden van de waarheid teneinde de schuldige te kunnen straffen. Waarheidsvinding is dan ook min of meer een ‘ultiem doel’ van het strafproces en het maatschappelijk belang daarvan mag dus niet worden onderschat. De monopoliepositie van de overheid op de waarheidsvinding is rechtstreeks verbonden met het overheidsmonopolie voor het strafrecht als geheel. De fundamenteën daarvan liggen besloten in het publiekrechtelijk karakter van het strafrecht en daarmee in uitgangspunten en beginselen van onze democratische rechtsstaat. Het waarborgen van rechten van de burger en het voorkomen van eigenrichting zijn daarbij van wezenlijk belang. Ons strafrecht kenmerkt zich door een dubbelzijdig karakter, ook waar het de waarheidsvinding betreft: instrumentaliteit en rechtsbescherming.⁸ Aan de ene kant is er het doel van vinden van de waarheid om overtreders van

7 Privacycode sector particuliere onderzoeksbureaus, als bijlage opgenomen bij de Regeling particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus (*Stcrt.* 1999, 60, laatst gewijzigd bij *Stcrt.* 2007, 224). Volgens de huidige rechtspraak wordt de bemoeienis van de justitiële organen bij het handelen van de private partijen als uitgangspunt genomen voor de vraag of er consequenties moeten worden verbonden aan particuliere betrokkenheid. Zie hierover uitvoerig de rechtspraak die wordt behandeld in J.D.L. Nuis e.a., *a.w.*, hfdst. 3.

8 Zie hierover uitgebreider van mijn hand ‘Waarheid in het strafproces: niet tot elke prijs’, in: *a.w.*, p. 18.

de strafwet te kunnen straffen, aan de andere kant is er de bescherming van de burgers daarbij tegen een vergaande overheidsinmenging en inbreuken op grondrechten, waaronder begrepen het voorkomen dat onschuldigen worden gestraft.

2.2 De wettelijke en normatieve juridische kaders

Uitgangspunt voor waarheidsvinding in het strafrecht is de gerichtheid op de bestraffing van feiten die in strijd zijn met normen van materieel strafrechtelijke aard. Daarmee is al vanaf de aanvang van de opsporing de waarheidsvinding beperkt tot gebeurtenissen die strafbare feiten kunnen opleveren. Vele onwenselijke feitelijke gebeurtenissen lenen zich daarom niet voor opsporing volgens de strafvordering.

Vanwege het publieke en het ingrijpende karakter van het strafrecht biedt ons stelsel van strafprocesrecht zowel geschreven als ongeschreven waarborgen voor zowel de betrouwbaarheid van de te vinden waarheid, als voor de behoorlijkheid van de procedure waarlangs die waarheid wordt gezocht en gevonden. Kortom, waarheidsvinding dient te voldoen aan eisen van wet- en rechtmatigheid, betrouwbaarheid én behoorlijkheid. De twee laatstgenoemde aspecten, die deels worden gegarandeerd door middel van de wetgeving, worden hier kort belicht.

Wat betreft de betrouwbaarheid kan worden opgemerkt dat de strafwetgever en strafrechtsjuristen zich niet naïef hebben getoond. Het stelsel van strafvordering geeft er blijk van dat men zich heeft vergewist van het feit dat betrouwbaarheid van het materiaal dat aan de beslissing omtrent de waarheid ten grondslag ligt maximaal zal moeten zijn. De waarborgen daarvoor liggen besloten in onderdelen van de procedures, zoals het zwijgrecht, de presumpctie van onschuld, de ambtseed van de opsporingsambtenaren, de beëdiging van getuigen en hoor en wederhoor. In de rechtspraak is bovendien een motiveeringsverplichting tot stand gebracht in verband met gevoerde verweren. Een ander zeer belangrijk instrument dat de wetgever ten behoeve van de waarheidsvinding heeft gecreëerd is de mogelijkheid tot het inschakelen van deskundigen, dat op vele plaatsen in het Wetboek van Strafvordering zijn neerslag heeft gekregen.⁹ Materiële waarborgen voor de betrouwbaarheid zijn evenwel nauwelijks met behulp van wet- en regelgeving te realiseren. Zij worden deels gegarandeerd door ons stelsel van bewijsrecht waarin de aard van de toegestane wettige bewijsmiddelen en de bewijsminima een belangrijke rol spelen.

9 Het WvSv regelt uitvoerig de mogelijkheden en voorwaarden voor inschakeling van deskundigen. In het aanhangige wetsvoorstel 31 116 worden de mogelijkheden verder uitgebouwd, waaronder met eisen voor betrouwbaarheid en bekwaamheid. Zie hierover M.J. Dubelaar en J.F. Nijboer, 'De procespositie en deskundigen eindelijk wettelijk veranderd', *DD* 2008, p. 15-40.

Desalniettemin blijft de 'gevonden' waarheid een resultaat van een inductief proces, waarbij het resultaat noodzakelijkerwijs beperkt blijft tot een waarschijnlijkheidsoordeel. De erkenning daarvan is in ons wettelijk bewijsstelsel met name zichtbaar in de rol die aan de overtuiging van de rechter als sluitstuk voor het bewijs toekomt. Dat sluitstuk is bij de wet slechts genormeerd door de omschrijving in artikel 338 Sv dat het bewijs dat de verdachte het telastgelegde feit heeft begaan door de rechter slechts kan worden aangenomen indien hij daarvan uit het onderzoek op de terechtzitting door de inhoud van wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft bekomen. De omschrijving als 'de overtuiging heeft bekomen' vormt een bevestiging van het feit dat er altijd 'slechts' sprake kan zijn van een waarschijnlijkheidsoordeel.

De voorwaarde van behoorlijkheid bestaat niet alleen uit de procedurele eisen van wet- en rechtmatigheid, maar omvat ook de eis van een 'professionele' attitude van de politie in het opsporingsonderzoek en een 'professionele' en magistratelijke rol van het OM bij de aansturing daarvan en bij de vervolging. Dat betekent dat mogelijke onvolledigheid van het onderzoek, onvolkomenheden, tegenstrijdigheden, ontlastend materiaal enz. voor de rechter aan het licht moeten komen. Dit aspect vloeit onder meer voort uit de magistratelijke rol van het OM.¹⁰ Daarnaast brengt deze eis, in relatie tot de strekking van het stelsel van het Wetboek van Strafvordering, mee dat een vervolging voldoende basis moet hebben in die zin dat het OM voldoende bewijsmateriaal ter beschikking moet (kunnen) stellen aan de rechter om de hem toekomende beslissingen te kunnen nemen.¹¹

De eisen die aan waarheidsvinding in het strafrecht worden gesteld dienen niet slechts achteraf door de rechter te worden getoetst, maar werpen hun schaduw vooruit op het vooronderzoek.¹² Die eisen hebben dus ook te gelden als voorwaarden voor een correct en professioneel vooronderzoek.

2.3 De afhankelijkheid van empirisch materiaal en wetenschappelijke opvattingen

Waarheidsvinding vindt in eerste instantie plaats door opsporingsambtenaren, deels door OM en door de rechter-commissaris in strafzaken en in aansluiting daarop door de rechter ter terechtzitting. Inmiddels is er sprake van een zekere verbreding, nu naar aanleiding van de resultaten van de CEAS en herzieningsverzoeken ook de Hoge Raad in waarheidsvinding betrokken raakt. Op het eerste gezicht lijkt waarheidsvinding in het strafrecht een zuiver feitelijke activiteit: het vaststellen van feiten volgens logische, empirische en ervaringsgerichte wetenschappen. Toch omvat juridische waarheidsvinding meer dan

10 Deze norm is ook neergelegd in de Gedragscode OM, par. 3, artikel 2 onder d.

11 Impliciet valt deze strekking onder meer af te leiden uit artikel 262 Sv.

12 Zie in dit verband artikel 359a Sv.

het vaststellen van feiten volgens die wetenschappen: het behelst het vormgeven van een feitencomplex binnen processuele kaders. De waarheid wordt 'geconstrueerd'.¹³

Bepaalde kennis van empirisch materiaal, empirische wetenschappen, technische wetenschappen, sociale wetenschappen, hulpwetenschappen van het strafrecht, forensisch onderzoek en haar methoden en technieken kan in het proces van waarheidsvinding in het strafproces dan ook niet worden gemist. Waarheidsvinding in het strafrecht dient immers te leiden tot vaststelling van 'feiten' die valide zijn, geverifieerd zijn en voldoen aan eisen die de burger legitiem mag stellen aan een basis voor een bewezenverklaring van een strafbaar feit. Het resultaat van het proces moet in die zin dus navolgbaar zijn, valide, falsifieerbaar en overtuigend. Het juridische ambacht, noch de juridische wetenschap (in enge zin) bieden voldoende kennis, inzichten, methoden en technieken om die waarheidsvinding te faciliteren. De opsporing in belangrijke en kapitale strafzaken wordt dan ook niet door juristen gedomineerd, maar in belangrijke mate door tactische en technische recherche, alsmede door bijzondere specialisten op forensisch gebied.¹⁴ Zowel het OM als de strafrechter in dat type zaken kunnen het 'ultieme doel' van het strafproces dus nooit bereiken zonder andere specialisten. De waarheidsvinding door de rechter leunt daarbij dan ook vaak sterk op het deskundigenoordeel. Dit alles laat onverlet dat het proces van waarheidsvinding moet plaatsvinden binnen de juridische kaders en normering.

Het besef van deze 'afhankelijkheid' van andere kennis en wetenschappen is de laatste decennia steeds dieper doorgedrongen in de strafrechtswetenschap en in de praktijk van de opsporing, de vervolging en de berechting.

2.4 De versterking van het multidisciplinair karakter van waarheidsvinding in het strafrecht

Juridische waarheidsvinding is dus in zekere zin een multidisciplinair proces dat slechts kan worden gerealiseerd met behulp van empirisch materiaal en wetenschappelijke kennis uit diverse wetenschappen, binnen bepaalde wettelijke en normatieve juridische kaders. Juist dit multidisciplinair karakter van de juridische waarheidsvinding brengt met zich mee dat de opsporing van kapitale delicten niet kan zonder deskundigheden uit andere dan juridische wetenschappen.

De genoemde afhankelijkheid heeft ertoe geleid dat de rol van deskundigen in het strafproces ten behoeve van de waarheidsvinding sterk is toegenomen,

13 Zie hierover uitgebreider van mijn hand 'Waarheid in het strafproces: niet tot elke prijs', in: *a.w.*, p. 11.

14 De aanduiding kapitale delicten sluit aan bij het woordgebruik van de recherche in de opsporing.

waarbij ook de aard van de geraadpleegde specialismen enorm is uitgebreid. Ook de ontwikkelingen op de onderscheiden terreinen van de specialismen hebben bepaald niet stilgestaan. De ontwikkelingen op het terrein van DNA-technologie en het terrein van informatietechnologie zijn daarvan belangrijke voorbeelden. De deskundigen hebben in aansluiting daarop de laatste jaren een uiterst belangrijke bijdrage geleverd aan kennis over en de methoden van waardering van bijvoorbeeld empirische gegevens en sociaal-wetenschappelijke inzichten ten behoeve van de opsporing en de strafrechtspleging. Deze ontwikkelingen hebben bijgedragen aan de versterking van het multidisciplinair karakter van het proces van waarheidsvinding ten behoeve van de strafrechtspleging. Die versterking heeft plaatsgevonden binnen de voorwaarden die het Wetboek van Strafvordering aan de inschakeling van deskundigen stelt. Binnen die kaders vervullen zij hun rol als deskundige niet op eigen initiatief, maar op verzoek van de rechter of van procespartijen. Zij zijn in die zin afhankelijk van de hen voorgelegde verzoeken en vragen.

3 DE ROL VAN 'DESKUNDIGEN' BUITEN DE KADERS VAN HET WETBOEK VAN STRAFVORDERING

Zoals gezegd worden de aan de orde gestelde vragen toegespitst op 'deskundigen' die op eigen gezag en verantwoordelijkheid (al dan niet in dienst van een private organisatie of universiteit) onderzoek doen en/of zich kritisch uitlaten over de justitiële waarheidsvinding in het algemeen en die in concrete zaken. Deskundigen die optreden binnen de kaders van het Wetboek van Strafvordering beperken zich in hun onderzoek en uitlatingen niet steeds tot zaken waarin zij op verzoek van justitiële organen optreden. In die gevallen spelen zij als private partij op eigen initiatief – en dus buiten de kaders van het Wetboek van Strafvordering – een rol en vallen zij onder het bereik van de gegeven omschrijving van 'deskundige'. In die hoedanigheid maken zij wél deel uit van de private partijen die in deze bijdrage aan de orde zijn.

Soms trachten 'deskundigen' op eigen initiatief een bijdrage aan de waarheidsvinding te leveren. Soms doen 'deskundigen' dat vanuit een onderzoeksopdracht die is gericht op kritische bestudering en waardering van het proces van waarheidsvinding, soms vanuit een grote betrokkenheid bij concrete casus of de waarheidsvinding in het algemeen.

In het licht van de vraagstelling van deze bijdrage wordt in het navolgende aan de orde gesteld of aan de rol van 'deskundigen' bezwaren zijn verbonden en zo ja, waarop die zouden berusten.

3.1 'Deskundigen' als kritisch bewaker van de publieke strafrechtelijke waarheidsvinding

Als een logische weerslag van de besproken ontwikkelingen op het terrein van de strafrechtelijke waarheidsvinding is er een sterke groei merkbaar van forensische wetenschappen in de wereld van de academie en in de opleiding van professionals.¹⁵ Daarnaast valt op dat de belangstelling van het brede publiek voor het strafrecht en de strafrechtspleging professionals uit volstrekt andere disciplines, zoals de journalistiek, de wetenschapsfilosofie en de ICT-wereld aantrekt als kritische bewakers die hun pijlen richten op de justitiële organen. Deze betrokkenheid van 'deskundigen' uit zeer diverse disciplines bij het thema en de kwaliteit van de waarheidsvinding in het strafproces is niet alleen een logische, maar ook een wenselijke en zelfs noodzakelijke. De aandacht die zij hebben gevraagd voor risico's van de beperkingen van het juridisch proces van waarheidsvinding, van de beperkte mogelijkheden van de jurist bij het beoordelen van resultaten van andere wetenschappen en dergelijke hebben de jurist en betrokkenen bij de rechtspleging wakker geschud. Zij hebben dan ook ontegenzeggelijk een uiterst belangrijke bijdrage geleverd aan het besef dat de waarheidsvinding in het strafrecht beter kan en beter moet. Deze rol ten behoeve van de kwaliteit van de justitiële waarheidsvinding spelen 'deskundigen' in volledige vrijheid van justitiële kaders en regelgeving. Zo een rol van 'deskundigen' is volstrekt niet bezwaarlijk, integendeel.

3.2 'Deskundigen' als publieke critici van de strafrechtelijke waarheidsvinding

'Deskundigen' die optreden als kritische bewaker van de strafrechtelijke waarheidsvinding beperken zich niet steeds tot het aanspreken van voor de strafrechtelijke waarheidsvinding verantwoordelijke justitiële organen. Zij richten zich met behulp van de media, boeken en andere publicaties ook tot het grote publiek. Zij vervullen ongevraagd en vanaf de zijlijn de rol van criticus ten aanzien van strafrechtelijke waarheidsvinding, soms in het algemeen, soms in een concrete zaak. Het grote publiek is daarbij primair de normadressaat van hun optreden. Deze 'deskundigen' hebben zich veelal een toegang verworven tot advocaten en soms ook tot politie en OM. Vaak zijn zij bekend met de juridische vakliteratuur. Enkelen hebben zelfs op grond van hun rol als deskundige volgens het Wetboek van Strafvordering dan wel op grond van hun rol als 'deskundige' in wetenschappelijke zin inzage gehad in (delen) van procesdossiers en gesproken met verdachten, veroordeelden,

15 Sommigen verklaren deze groei overigens uit het CSI-effect.

getuigen en slachtoffers. De vraag of deze rol op bezwaren stuit verdient uitwerking en komt daarom in de volgende paragraaf uitvoerig aan de orde.

4 POTENTIËLE RISICO'S VAN OPTREDEN VAN PRIVATE 'DESKUNDIGEN'

De rol van 'deskundigen' die op eigen gezag en primair gericht op het grote publiek optreden als publieke critici van de strafrechtelijke waarheidsvinding kan mogelijk tot bezwaren leiden. In het navolgende worden enkele thema's aan de orde gesteld aan de hand waarvan spanningen zichtbaar worden die het optreden van 'deskundigen' in deze rol kan meebrengen.

4.1 Geen publieke normering van het handelen van 'deskundigen'

Zoals hierboven besproken is de overheid bij haar werkzaamheden rondom de justitiële waarheidsvinding gebonden aan publiekrechtelijke rechtsstatelijke beginselen die hun neerslag hebben gekregen in het Wetboek van Strafvordering en in ongeschreven rechtsbeginselen. De bedoelde 'deskundigen' zijn dat niet.¹⁶ Dat gegeven heeft diverse consequenties, zowel voor de aard van het werk, de methoden van werken, voor degenen die met de resultaten van het werk worden geconfronteerd en voor de aard en de bruikbaarheid van de resultaten zelf. Een toelichting aan de hand van enkele mogelijke situaties kan een en ander verhelderen.¹⁷

Gedurende alle fasen en ook na een onherroepelijke einduitspraak staat het 'deskundigen' vrij om met belanghebbenden en belangstellenden te spreken zonder beperkingen van bijvoorbeeld een ambtseed, het geven van een cautie, de aanwezigheid van een raadsman, etc. Er is geen garantie dat de verklaringen in die gesprekken een hoger waarheidsgehalte hebben dan die verklaringen die zijn afgelegd ten overstaan van justitiële autoriteiten. Ook bij hen kunnen verdachten, getuigen en slachtoffers liegen. Desalniettemin wordt door 'deskundigen' soms stevige kritiek geuit op het door justitie gevoerde proces van waarheidsvinding en de door justitie gevonden 'waarheid'. Zij zetten daar soms hun 'waarheid' als meer valide tegenover.

Het Wetboek van Strafvordering heeft de vrijheid van de rechter om verklaringen te waarderen geregeld en beperkt door middel van het bewijsrecht en daarin tot uitdrukking komende bewijsminima. Deze normering werpt zijn

16 Dit neemt overigens niet weg dat ook deze 'deskundigen' wel bepaalde normen in acht moeten nemen, met name artikel 6:162 BW (onrechtmatige daad) en de horizontale werking van grondrechten. Zie hierover uitvoerig J.D.L. Nuis e.a., *a.w.*, hfdst. 2.

17 Een uitvoeriger uitwerking zou mogelijk zijn door de situaties te onderscheiden en groeperen op basis van de fase waarin het proces van (formele) strafrechtelijke waarheidsvinding zich bevindt.

schaduw vooruit op het vooronderzoek. Dat stelsel is er niet voor niets en biedt meer dan zuiver procedurele waarborgen. Het vormt de neerslag van zorgvuldige afweging van risico's in het waarden van bewijs.¹⁸ Zo is bijvoorbeeld een bewezenverklaring louter op grond van de verklaringen van verdachte volgens het Wetboek van Strafvordering niet toegestaan (artikel 341 lid 4 Sv). De vrijheden van 'deskundigen' brengen mee dat zij – in essentie net als justitiële organen – het gewicht van de verkregen verklaringen zelf waarden en bepalen. De door hen gevonden waarheid is daarmee niet minder kwetsbaar dan de door justitiële organen veronderstelde waarheid. Als voorbeeld kan dienen dat door 'deskundigen' aan een verslag van een gesprek met een wetenschappelijk onderzoeker, een advocaat of een slachtoffer soms een zelfde 'bewijskracht' wordt toegekend als aan een proces-verbaal van een opsporingsambtenaar of een officier van justitie. Aan zo'n laatste verslag wordt in geval van eigen waarneming in het strafproces een grotere bewijskracht toegekend op grond van deskundigheid, opleiding en procedurele waarborgen.

'Deskundigen' kunnen resultaten van gevoerde gesprekken naar eigen goeddunken publiceren, bewerken, benutten voor onderzoek in andere zaken etc. Justitiële autoriteiten hebben die vrijheden niet nu zij zijn gebonden aan hun ambtseed (of -belofte). Ook het gebruik van onderzoeksmateriaal ten behoeve van een andere zaak dan waarin dat materiaal werd verkregen, staat hen niet zonder meer vrij en kan onder omstandigheden leiden tot sancties volgens artikel 359a Sv.

Door de niet-gebondenheid aan procedurele eisen hebben 'deskundigen' ook meer vrijheden dan de publieke organen. Dit kan meebrengen dat zij actiever lijken, maar ook dat zij soms meer of andere informatie en feiten boven water krijgen dan justitiële organen.

Dat 'deskundigen' niet zijn gebonden aan de publiekrechtelijke normen waaraan de overheid wél is gebonden, kan dus in bepaalde gevallen en onder bepaalde omstandigheden de 'deskundigen' een zekere voorspog geven op de justitiële organen of de justitiële organen enigszins in diskrediet brengen. Het optreden van 'deskundigen' op eigen gezag en soms mede gericht op een breed publiek zal de publieke organen van de strafrechtspleging dan ook niet altijd gelegen komen en de kwetsbaarheid en relativiteit van de waarheidsvinding en van de gevonden waarheid scherper zichtbaar maken. In die zin roept het optreden van 'deskundigen' voor de overheid soms spanningen op.

Bezien vanuit de burger gaat het bij deze 'deskundigen' veelal om autoriteiten, hoogleraren en professionals met specifieke deskundigheden aan wier oordeel de burger vaak grote waarde toekent. Juist doordat de 'deskundigen' veel publiciteit genereren en de burger hen vaak grote autoriteit toekent, kan bij die burger en bij belanghebbenden, zo als slachtoffers en nabestaanden, – bedoeld of onbedoeld – de suggestie worden gewekt dat waarheidsvinding

18 Dit stelsel is overigens al vanaf 1926 wel aan de nodige inflatie onderhevig.

bij hen in betere handen is dan bij de opsporingsautoriteiten en het OM. Daarmee kan de publieke waarheidsvinding door politie, OM en rechter aan gezag en legitimiteit verliezen.

4.2 Beïnvloeding van de justitiële organen in hun werkzaamheden, waardering en beoordeling

Omdat 'deskundigen' niet zijn gebonden aan procedurele eisen kunnen zij – bedoeld of onbedoeld en bewust of onbewust – interfereren in de waarheidsvinding van de publieke opsporing en daarmee onderzoeksmateriaal in zijn juridische 'betrouwbaarheid' of 'behoorlijkheid' aantasten. Men kan hierbij denken aan het bezoeken van de plaats delict, het binnentreden in de woning van verdachten en getuigen en het horen van verdachten en getuigen waardoor de onbevangenheid bij een verhoor door publieke organen kan zijn 'aangetast' etc. Als de betrouwbaarheid van onderzoeksmateriaal zou zijn aangetast, kan dat grote gevolgen hebben voor het bewijs in een potentiële strafzaak. In geval het materiaal door 'deskundigen' niet 'behoorlijk' is verkregen, kan de rechter daaraan in de strafzaak consequenties verbinden, waaronder het niet-gebruiken van het bewijsmateriaal.

Justitiële organen zijn gedurende het proces van waarheidsvinding terughoudend in hun uitlatingen naar het publiek en voor zover zij daartoe overgaan, zijn de mededelingen afgestemd met de verantwoordelijke opsporingsautoriteiten en zijn zij 'geregisseerd'. De uitlatingen en publicaties van 'deskundigen' in dat stadium van het strafproces zijn vrij. Dat betekent dat zij op basis van eigen bevindingen en – al dan niet in combinatie met – op basis van hun eigen waardering van publiek verkregen informatie publieke uitlatingen kunnen doen over de lopende waarheidsvinding. Juist omdat 'deskundigen' zich in deze rol richten op het grote publiek bereikt de criticus met zijn boodschap niet slechts het publiek in het algemeen, maar eveneens de bij de rechtspleging betrokken functionarissen en organen, alsmede (potentiële) verdachten, veroordeelden, slachtoffers, getuigen en belanghebbenden. Een en ander kan bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat de opsporende autoriteiten op minder medewerking kunnen rekenen van verdachten, getuigen en slachtoffers, waardoor de waarheidsvinding aan kwaliteit inboet. Een andere mogelijkheid die zich kan voordoen is dat 'deskundigen' op grond van door hen vergaarde informatie bewust of onbewust daderkennis publiek maken, waarmee zij in het vaarwater kunnen komen van de justitiële waarheidsvinding. In gevallen van extreem veel of langdurig publieke acties van 'deskundigen' kan een en

ander zijn weerslag hebben op de uitspraak van de rechter.¹⁹ De rechter kan bijvoorbeeld tot het oordeel komen dat hij niet meer onbevangen en onpartijdig tegen de zaak kan aankijken.²⁰ Onder omstandigheden kan dat leiden tot niet-ontvankelijkheid van het OM. Ook valt niet uit te sluiten dat de rechter van oordeel is dat verdachte op grond van publieke berichtgeving al dusdanig is gestraft dat hij strafvermindering aangewezen acht.

4.3 Eenzijdigheid van 'deskundigen' in hun proces van oordeelsvorming en waardering

De risico's van tunnel-denken in de publieke opsporing zijn inmiddels genoegzaam bekend. Het is evenwel van belang te onderkennen dat ook de 'deskundige' niet zal kunnen ontkomen aan vormen van eenzijdigheid van perspectief of een vorm van tunnel-denken. 'Deskundigen' buigen zich veelal over een conglomeraat van feiten, gebeurtenissen en verklaringen zonder alle ins en outs van de zaak te kennen. Zij worden niet 'gestuurd' door een vermeend en te benoemen strafbaar feit uit de wet (artikel 1 Sr), als gevolg waarvan de door hen verkregen informatie niet altijd zal kunnen bijdragen aan de waarheidsvinding in het strafproces.²¹ Zij hebben veelal onvoldoende gegevens en informatie voorhanden om scenario's voor een vervolg van de opsporing te kunnen ontwikkelen, een achterstand die slechts lijkt te kunnen worden opgeheven in geval zij als volledig en volwaardig lid van een opsporingsteam zouden functioneren. Zij zijn niet – zoals de huidige recherche – gespecialiseerd in tactische recherche, in technische recherche, noch in het opbouwen en opstellen van verhoorplannen en in het verhoren zelf. Kortom, de bijdragen van 'deskundigen' kunnen weliswaar een belangrijke en welkome aanvulling op de activiteiten van de gespecialiseerde publieke opsporing vormen, maar ook voor hen zal moeten gelden dat zij besef hebben van de eigen beperkingen. Dat kan – afhankelijk van de concrete zaak en de specifieke kwaliteiten van de 'deskundige' – meebrengen dat ook voor zijn bijdrage aan de waarheidsvinding in en rondom het strafproces geldt: schoenmaker blijf bij je leest.

19 Deze vorm gaat niet exclusief op voor publicaties van 'deskundigen', maar ook voor de media in het algemeen. Een voorbeeld uit de rechtspraak vindt men bijvoorbeeld in de straftoemotivering in Rb Amsterdam 6 maart 2008, *LJN BC5916*. 'Deskundigen' kunnen overigens wel sterke invloed hebben op de media.

20 In het Verenigd Koninkrijk kent men voor dit soort problemen het 'Contempt of Court'.

21 Denk bijvoorbeeld aan de situatie rondom Joran van der Sloot waar na de 'bekentenissen' tijdens de autoritten de vraag rijst of de verklaring kan bijdragen aan de waarheidsvinding gericht op moord, op doodslag of slechts op het onttrekken van een lijk aan de nasporing (de man met het bootje).

4.4 Bezwaren verbonden met het oprakelen van afgesloten zaken

In het recht geldt dat een zaak op een gegeven moment is afgesloten, tenzij. Private partijen zijn op geen enkele manier gebonden aan dit stelsel. 'Deskundigen' rakelen dan ook soms afgesloten strafzaken op wegens gereede twijfel. Dat is goed en moet ook zo blijven. Maar er zijn ook bezwaren verbonden met die rol. Er worden er hierna twee belicht.

De rol van het strafproces en een oordeel van de strafrechter is er mede op gericht om door een formele beslissing een einde te maken aan de verstoring van de rechtsorde en het maatschappelijk evenwicht. Het recht kan die onmisbare maatschappelijke rol niet spelen als de beslissing, het juridisch oordeel over de feiten steeds en blijvend ter discussie kan komen. De ruimte van het recht en zijn mogelijkheden bestaan bij de gratie van de erkenning van de 'macht' van de rechter om het conflict af te sluiten.²² Als aan de rechterlijke uitspraak niet meer de betekenis toekomt die uitspraken maatschappelijk gezien in de 'constructie' van de rechtsstaat hebben, kan dat tot gevolg hebben dat rechterlijke beslissingen in het algemeen – die bedoeld zijn om het 'maatschappelijk' conflict af te sluiten – aan legitimiteit verliezen.

Het oprakelen van afgesloten strafzaken kan ook vergaande consequenties hebben voor veroordeelden, slachtoffers, benadeelden, getuigen en andere betrokkenen, alsmede voor de verantwoordelijken voor de opsporing, vervolging en berechting destijds. Er worden veel verwachtingen gewekt terwijl het uitkomen daarvan niet in handen van de 'deskundigen' ligt. Als het hen niet lukt om een zaak waarop justitie de tanden al heeft kapot gebeten 'vlot' te trekken, is de desillusie van betrokkenen nog groter. Anderen kunnen zich benadeeld of zelfs bedonderd voelen door de werkwijze van 'deskundigen'.²³ En ook deze bezwaren vinden hun basis in de hierboven eerder aan de orde gestelde vrijheid van 'deskundigen'. Als sluitstuk kan daarbij ook nog worden gewezen op het gegeven dat benadeelden, anders dan bij klachten over politie en justitie, nauwelijks verhaal hebben.²⁴

22 Deze kwestie komt natuurlijk aan de orde bij de vraag naar een mogelijke verandering van de herzieningsregeling en een eventuele toevoeging van de mogelijkheid van herziening ten nadele. Zie hierover onder meer W.F. van Hattum, 'Herziening ten nadele. Wat de kwestie Joran van der Sloot ons daarover kan leren', *NJB* 2008, p. 682-684; J.E.J. Prins, 'Herzieningsdrempels en vertrouwen', *NJB* 2008, p. 1025; N.J.M. Kwakman, 'Opsporing verzocht. Strafvorderlijke opsporing in het kader van de herziening te nadele', *NJB* 2008, p. 1038-1040. Bovendien kan men stellen dat het feit dat 'deskundigen' achteraf een zaak oprakelen een illustratie vormt van het feit dat de uitspraak in dat geval in ieder geval niet door een ieder als sluitstuk wordt aanvaard. Blijkbaar heeft de rechter daarin onvoldoende gezag getoond of verworven om de uitspraak met zijn 'macht' in stand te houden.

23 Denk aan de klusjesman die door Maurice de Hond in de Deventer moordzaak steeds werd genoemd.

24 Met uitzondering van de toegang tot de burgerlijke rechter en in vergaande gevallen mogelijk via de weg van aangifte wegens smaad.

5 HET MONOPOLIE OP DE WAARHEIDSVINDING TER DISCUSSIE?

Ondanks alle twijfel die de laatste jaren over de waarheidsvinding in de strafrechtspleging is ontstaan, is er naar aanleiding van het voorafgaande geen reden om te twifelen aan het feit dat de strafrechtspleging een taak is van de overheid en dat ook moet blijven. De rechtsstatelijke eisen en de daarmee samenhangende waarborgen en procedures voor de waarheidsvinding in het strafproces staan dan ook niet ter discussie. Deze stand van zaken brengt mee dat de wettelijke en andere normatieve juridische kaders de publieke waarheidsvinding zullen moeten blijven reguleren. De regie voor de strafrechtelijke waarheidsvinding zal – in ieder geval binnen ons huidige stelsel van strafverordening – in handen moeten blijven van de publieke opsporingsorganen, het OM en de rechter.²⁵ Vanuit dit perspectief zullen de ‘deskundigen’ in en ten behoeve van de strafrechtelijke waarheidsvinding genoeg moeten blijven nemen met de rol van aanjagen, kritisch bewaken, oprakelen en volgen. Daarmee kunnen zij evenwel een belangrijke rol vervullen. Uitgangspunt zal daarbij moeten blijven dat de publieke organen bij de strafrechtelijke waarheidsvinding de resultaten van activiteiten van ‘deskundigen’ nimmer zonder meer kunnen incorporeren. Eenvoudig en één op één overnemen van gedachtegoed en resultaten is er niet bij voor de publieke waarheidsvinding.

6 GEEN PUBLIEKE TAAK, MAAR WEL EEN PUBLIEKE ZAAK

Juist in het perspectief van de democratische rechtsstaat is er geen enkele grond om de vrijheden van de hier aan de orde gestelde private ‘deskundigen’ in te perken of te conditioneren. Integendeel. Hoe lastig soms ook, strafrechtelijke waarheidsvinding is gebaat bij de rol van kritische ‘deskundigen’. Zij houden de verantwoordelijken voor de waarheidsvinding wakker en alert. Zij dragen met hun scenario’s en hun informatie bij aan het voorkomen van tunnelvisie. Daarnaast confronteren zij de strafrechtspleging via de weg van hun specifieke kwaliteiten met deskundigheden die anders wellicht aan de strafrechtspleging voorbij zouden gaan. De besproken bezwaren van hun activiteiten mogen echter ook niet worden veronachtzaamd. Kortom, ‘deskundigen’ hebben geen publieke taak, maar hun activiteiten raken wél aan de publieke zaak. En die spanning verdient wél de aandacht van de justitiële organen.

²⁵ Het is in dit verband wel goed te wijzen op het feit dat in common law georiënteerde stelsels dat monopolie niet op dezelfde wijze bestaat als in ons stelsel. Maar hoe dan ook gelden voor alle Europese stelsels de normen die het EHRM inmiddels op het punt van waarheidsvinding heeft ontwikkeld.

7 EEN ONONTKOOMBARE SPANNING BINNEN DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT

De acties van 'deskundigen' rondom de strafrechtelijke waarheidsvinding bevinden zich zoals gezegd op het speelveld van horizontalisering. Een democratische rechtsstaat is geen statisch gegeven en men moet daarbinnen dan ook met dat soort maatschappelijke verschuivingen weten om te gaan. Maar dat is niet zonder meer eenvoudig. De voor de strafrechtelijke waarheidsvinding verantwoordelijke organen hebben er met de 'deskundigen' naast bewakers van hun werk ook 'lastposten' bij gekregen. Een belangrijke zorg die voor deze organen met het optreden van bedoelde 'deskundigen' is ontstaan, is het risico van aantasting van het gezag en de legitimiteit van de strafrechtspleging.

De vraag is of dat bezwaarlijk is. Immers, men kan, mag en moet zelfs heel kritisch zijn op waarheidsvinding door de publieke strafrechtelijke organen. De recente ontwikkelingen rondom en naar aanleiding van de Schiedammer Parkmoord hebben ons daarvan nog sterker doordrongen. Als dat gezag of de legitimiteit wordt aangetast door onvoldoende kwaliteit op het terrein van de waarheidsvinding, dan is het de hoogste tijd de kwaliteit van dat werk te verbeteren en dat gezag en legitimiteit met behulp van kwaliteit te herstellen. Anders ligt het evenwel als het gezag en de legitimiteit van de publieke strafrechtspleging wordt aangetast als gevolg van het feit dat de publieke organen van de strafrechtspleging zich hebben te houden en gehouden aan de waarborgen van de rechtsstaat, terwijl de 'deskundigen' daaraan niet gebonden zijn. In dat geval kan van een serieus probleem voor de rechtsstaat worden gesproken. De overheid stuit hier namelijk op spanningen die in de rechtsstaat liggen besloten. Enerzijds moet zij handelen volgens de principes daarvan en de beschermende waarborgen die zij met het oog daarop in acht moet nemen. Anderzijds ziet zij haar eigen functioneren ter discussie komen door de rol van 'deskundigen', een positie die in essentie te herleiden is tot de lasten en hindernissen die de rechtstatelijke waarborgen voor de justitiële waarheidsvinding meebrengen. Deze spanning kan en mag in een democratische rechtstaat – en daarmee ook een belangrijke rol voor de vrijheid van meningsuiting – door de overheid niet worden afgewikkeld op de 'deskundigen'.

8 EEN OPEN BLIK BIJ DE INZET VOOR LEGITIMITEIT EN GEZAG

De justitiële organen hebben de verantwoordelijkheid voor het risico van aantasting van legitimiteit en gezag reeds ten dele opgepakt met de maatregelen die zijn genomen in het Programma Versterking Opsporing en Vervolgging,

alsmede met het instellen van de Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken.²⁶ De vraag rest of er niet meer moet worden nagedacht over de wijze waarop de overheid zich moet verhouden tot 'deskundigen'.

Moeten de justitiële organen bijvoorbeeld actief trachten te voorkomen dat zij hun publieke taak onbedoeld delen met of uit handen laat glijpen naar 'deskundigen'. Zouden de justitiële organen met deze private partijen moeten gaan samenwerken en op die wijze het brede publiek meer 'meenemen' in hun werkzaamheden? Of, zouden de justitiële organen bijvoorbeeld juist moeten inzetten op het benutten van de kwaliteiten van 'deskundigen' door het debat over waarheidsvinding met open vizier en ontvankelijk voor tegenspraak te voeren met 'deskundigen'? Het waarborgen van de kwaliteit van 'deskundigen' waarvoor de overheid bijvoorbeeld bij de particuliere recherche via een vergunningenstelsel heeft gekozen, ligt gezien het niet-georganiseerde karakter van 'deskundigen' niet in de rede en geeft ook geen adequaat antwoord op het potentiële legitimiteits- en gezagsprobleem. En dat geldt wellicht voor zo goed als alle varianten waarmee de overheid haar monopolie enigszins zou kunnen prijsgeven.

Een eenvoudig antwoord is er dus niet. De spanning waarvoor de justitiële organen staan ligt besloten in de fundamentele en beginselen van de democratische rechtsstaat. Dat betekent dat de justitiële organen die spanning wél serieus moeten nemen, maar niet moeten willen oplossen. En serieus nemen brengt in ieder geval mee dat de justitiële organen niet in hun schulp moeten kruipen in geval zij door het optreden van 'deskundigen' ter discussie zijn komen te staan. Een actuele invulling van de rechtsstaat vraagt om een open debat en om transparantie.²⁷

Hebben de justitiële organen hun werk niet goed gedaan, dan verdient het waardering dat de 'deskundigen' hun werk zo zorgvuldig hebben gevolgd en bewaakt. De overheid zal daarvan moeten leren. Ontstaat er discussie over het proces van waarheidsvinding en de beperkte resultaten daarvan, dan mogen en moeten de justitiële organen staan voor de waarborgen van de rechtsstaat die zij bij de waarheidsvinding in acht moeten nemen. Zij mogen daar niet alleen trots op zijn, zij moeten het belang daarvan ook bevestigen en uitdragen.

Mede omdat de bedoelde 'deskundigen' veelal geen juristen zijn is het aan de strafrechtjuristen en de strafrechtswetenschappers om hen op hun beurt weer te wijzen op hun beperkingen in en met het oog op het proces van de strafrechtelijke waarheidsvinding. Gebeurt dit onvoldoende, dan wordt het

26 Het programma en informatie over de CEAS zijn beide te vinden op de website van het OM www.openbaarministerie.nl.

27 Zie voor het belang van vertrouwen in de justitiële organen en het belang van zichtbaarheid en transparantie van de rechtspraak onder meer P. Dekker, T. van der Meer, *Vertrouwen in de rechtspraak nader onderzocht*, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau 2007; M. Malsch en J.F. Nijboer, *De zichtbaarheid van het recht. Openbaarheid van de strafrechtspleging*, Deventer: Kluwer 2005.

goed bedoelde middel van een bredere en kritische blik erger dan de kwaal waartegen de 'deskundigen' in het geweer kwamen. Kortom, op dit punt mogen de justitiële organen wellicht wel wat meer zichtbaar worden. De 'deskundige' die kritisch is op de strafrechtelijke waarheidsvinding zal zoals gezegd ook zijn eigen beperkingen moeten onderkennen. Diegenen die dat kunnen, zullen als criticus van en wellicht zelfs in samenspraak met justitiële organen een belangrijke rol ten behoeve van de kwaliteit van de strafrechtspleging kunnen (blijven) spelen. Zij kunnen mogelijk zelfs een rol spelen in de binnen de justitiële organen steeds professioneler georganiseerde tegenspraak.

Omdat het optreden van 'deskundigen' zich bevindt op de grens van het overheidsmonopolie op de waarheidsvinding is bovendien een alertere en responsievere houding van de justitiële organen wenselijk. Dat impliceert onder meer dat in bepaalde omstandigheden wellicht meer en eerder toelichting of informatie van de zijde van de justitiële organen wenselijk is. Ook een open debat met 'deskundigen', wetenschappers en publiek over de beperkte, maar ook beschermende mogelijkheden van de justitiële organen ten aanzien van waarheidsvinding kan bijdragen aan legitimiteit en gezag van het optreden. Als het gaat om concrete zaken waar 'deskundigen' in de waarheidsvinding interfereren, ofwel het proces van waarheidsvinding door de justitiële organen op eigen kracht proberen over te doen kan de overheid wellicht beter kiezen voor een pro-actieve opstelling, in plaats van voor een afwachtende houding waarop het brede publiek geen zicht heeft. Er is immers niets op tegen om openlijk een debat aan te gaan over het belang dat met de publieke waarheidsvinding is gediend. Datzelfde geldt voor een open debat over de potentiële gevolgen van het steeds weer doorbreken van de 'sluiting' van een strafzaak door de rechterlijke uitspraak.